

3. elvise

Útmutató az aktív szókincs (LAPP 3-8) vizsgálatához *

Lőrík József

A szókincsvizsgálat elvégzésekor az alábbiakat kérjük a vizsgálatvezetőtől:

1. Alakítson ki olyan légkört, amelyben a gyermek szívesen együttműködik, majd mutassa be egyenként a képeket.
2. Kérdezze meg, mit ábrázolnak a képek.
3. Pontosán jegyezze fel a válaszokat, és ha a gyermek egy-egy képnél hosszabban elidőz, a jegyzőkönyvben a szóhoz tegyen felkiáltójelet.
4. Ha fáradni látja a gyermeket, szakítsa meg a vizsgálatot (ezt az utolsó szó aláhúzásával jelölje), majd rövid (4-5 perces) szünet után folytassa a képek bemutatását.
5. Mérje meg és írja fel az utolsó oldal aljára a vizsgálatra fordított időt.
6. A mellékelt szempontok és lista alapján értékelje a válaszokat.
7. Töltse ki az adatlapot.

A vizsgálat megkezdése előtt azt mondjuk a gyermeknek: „Most képeket fogunk nézegetni. Arra kérlek, nézd meg figyelmesen a képeket. Aztán mondd meg, mi van rajtuk.”

A vizsgálat főnévi és igei válaszokat vár a gyermektől. Ezért mind a tárgy-, mind a cselekvésmegnevezések előtt egy-egy képen mutatjuk be a feladatot: „Mondd meg, mi ez!”. Vagy: „Mondd meg, mi van ezen a képen!” Vagy: „Hogy hívjuk ezt?” A választ pedig mi is megmondjuk. „Igen, ez kanál.”

Ha a gyermek megértette a feladatot, elkezdhetjük a számozott képek bemutatását: „Most már tudod, mit kell csinálnod. Folytathatjuk? Kíváncsi vagyok, milyen ügyes vagy!” Bemutatjuk az 1. számú képet, és megismételjük a fenti instrukciót, majd a választ felírjuk. Néhány képen – a gyermek figyelmének irányítása érdekében – mutassunk rá a megnevezendő képrészletre. Például: 4. dob, 5. tű, céma, 13. cintányér, 24. mikrofon, 25. pók, 33. síléc stb.

A cselekvéseket ábrázoló képeknél az útmutatás így módosul: „Most azt mondd meg, hogy mi történik ezeken a képeken! Mit csinálnak?” A bemutatóképnél itt is megmondjuk a választ. „Igen, a rendőr bácsi megállítja az autót.” A továbbiakban mindig nevezzük meg a cselekvőt. „Mit csinál a bácsi, néni...?”, illetve mutassunk rá a megfelelő képrészletekre, esetleg kérdezzünk a cselekvés eszközével. Például: 74. „Mit csinál a kulccsal a bácsi?” 77. „Mit csinál a téglával a bácsi?” Mutassunk a könnyecseppekre (79. kép), a könyökre (85. kép) stb. De ne mondjuk ki a szót, ha annak nevéből képződik a cselekvésnév. Például: kalapács (75.), gereblye (76.), fényképezőgép (80.), szűrő (84.) stb.

A vizsgálat közben dicsérjük, biztassuk a gyermeket, de ne mutassuk, hogy helyesnek vagy hibásnak értékeljük a választ, és ne is mondjuk meg a várt választ. Ez utóbbira azért van szükség, hogy a vizsgálat esetleges megismételésekor ne torzuljanak az eredmények. Ha a gyermek saját magát kijavítja, fogadjuk el a választ, de mindkettőt írjuk fel.

A vizsgálat 3-8 éves gyermekek számára készült.

Ha a gyermek nem a várt választ mondja, feltehetünk kérdéseket. Például: a 48. képre azt válaszolja a gyermek: „Madár.” Kérdezzük meg: „Melyik madár?” Majd jegyezzük fel a választ a kérdésre adott válasz rovatban.

A vizsgálat befejezése, időtartamának és az adatoknak a lejegyzése után a válaszok értékelése következik. Az egységes értékelést szempontrendszer és példatár összeállításával kívánjuk elérni. (A példatárban szereplő negatív válaszok nem merítik ki az összes lehetőséget, ezért csak példaként kezelendők.)

Szempontok az értékeléshez:

- Az eljárás nem azt vizsgálja, hogy a gyermekek mennyire adekvátan írják le a képeket, hanem arra kíváncsi, hogy használja-e az általunk várt (pozitív) válaszokat.
- Elfogadható minden olyan válasz, amely a + jelű sorban van, vagy ezek megfelelő igekötős, raggal vagy jellel bővült változata, továbbá amely szószervezetben vagy mondatban hangzik el. Például: 11. Seprű. Söprű. Seprűt. Anyu söprűje. Ilyen söprűvel takarítja apu a kocsit. 83. Vizsgál. Vizsgálja. A gyereket vizsgálja. A doktor bácsi megvizsgálja a kisfiút.
- Ugyancsak elfogadandók azok a válaszok, amelyekben a szótőhöz kapcsolódó toldalék hibás (például: 65. Gyíkkal játszom. 83. A doktor bácsi vizsgál. 81. Tornáz), nem helyes a szótő (például: 53. Tüköröt látok. 38. Ilyen szöcsket már fogtam.), hiszen a vizsgálat célja nem a beszéd morfológiájának, hanem a szókincsnek a megismerése.
- Szintén helyesek a tájnyelvi válaszok (Például: 57. Gereble – Garábla. 2. Létra – Rétya).
- Elfogadandók a szinonimák is (Például: 79 Sír. Bög. Pityereg).
- El kell fogadnunk azokat a válaszokat is, amelyeknek hangtani szerkezete a köznyelvtől eltérő (Például: 1. szemüveg helyett temüded, temüveg, szemüge).
- A neologizmusokat nem fogadjuk el (Például: kés helyett vágó, gereblye helyett fűfésű).

Példatár (a + jel az elfogadható, 1 pontot érő, a – jel az el nem fogadható, nem pontozandó válaszok példája):

1.	+	szemüveg
	-	nézünk vele; ha nem lát, felrakja....
2.	+	létra
	-	fölálló; amin föl szoktunk menni....
3.	+	tükör; Hófehérke tüköre
	-	belenéző

4. + dob
- dobáló, dobó, dobol, doboló
5. + tű, varrótű, céma
- kötőtű, gombostű, varró, zászló, varrnak vele
6. + zsák
- csomag, láda, táska, tarisznya, liszt van benne
7. + kancsó, teáskancsó, vizeskancsó
- kiöntő, vizet öntünk vele
8. + WC-pumpa, pumpa
- WC- pucoló, lenyomó WC-nyomó, kidugító
9. + szarvas, szarvasbika
- őz, őzike, állat
10. + csizma
- cipő, magas szárú cipő, fel kell venni télen
11. + seprű, söprű
- partvis, söprögető
12. + foka
- pingvin, rozmár, kutya
13. + cintányér
- cintál, tányér, ütögető
14. + esernyő
- ha esik, felemeljük
15. + pulyka, pulykakakas
- madár, kakas, páva, tyúk
16. + bohóc
- nevetős, bácsi, ember
17. + horog
- kampó, akasztó, horgony, vasmacska, tű
18. + hintaszék
- szék, ringó szék, hintázó szék, dülöngélő szék, fotel, hinta-palinta
19. + fazék
- lábos, tál, lavór, levestartó, edény
20. + léggömb, lufi, luftballon
- felfújós, repül, ezt kaptam
21. + tör, törkés
- szűrő, kés, kard
22. + fogas, akasztó, ruhaakasztó, ruhafogas
- kabáttartó, ruhát teszünk rá
23. + súly
- súlyzó, mérő, mérleg, nyomda

24. + mikrofon
- bemondó, belebeszélő, hangosító
25. + pók
- pókháló, rák, bogár, keresztes barátom
26. + toboz, fenyőtoboz
- doboz, dobozka, fenyő, makk, gubacs
27. + lámpa, csillár
- világító, felkapcsoljuk
28. + bélyegző, pecsét
- pecsételő, nyomó, nyomdázó
29. + pincér, felszolgáló, főúr
- bácsi, ebédet visz
30. + hordó
- doboz, láda, dob, dobáló
31. + tulipán
- virág, rózsza, mák, lilium
32. + rák
- bogár, szarvasbogár, állat, ollós bogár
33. + síléc, sítalp
- csúszó, havon megyünk vele, bot, csúszó
34. + tank, harckocsi
- lánctalpas, hernyótalpas, ágyú, lövöldöző kocsi
35. + kenyér, cipó
- kifli, bordás kifli, zsemle, kalács, ennivaló
36. + pad
- szék, ülő, ülőke
37. + gyűszű
- pohár, fazék, hordó
38. + szöcske, sáska
- bogár, tücsök, darázs, szúrós, ugróbogár
39. + kilofon
- zenélő, ütő, ütős, ütögetős zene, létra
40. + csavar
- csavarozó, csavarhúzó, szög
41. + kard
- kardozó, tör, kés, kasza, kígyó
42. + szűrő, teaszűrő
- teáaszűrő, szűrőkanál, leszűrő, szedőkanál, szítáló
43. + tücsök
- bogár, szöcske

44. + síp, fűtyülő
- furulya, hangszer, fújó
45. + kulcscsomó
- kulcsok, kulcsok és karika
46. + furulya
- hangszer, furola, síp, trombita
47. + ecset, pemzli
- festő, meszelő, mázoló, festőszerszám, szobafestő
48. + fecske
- madár, fecskefarkú
49. + ásó
- szerszám, lapát, ásólapát
50. + fűrő
- csavar, szög, bontó, dugóhúzó, kulcs, szerszám, üvegnyitó
51. + sátor
- ház, lakás, házikó, sátorház
52. + csésze
- bögre, pohár
53. + boríték
- levél, papír, levelezőlap, leveleslap, levéltartó
54. + sas, sasmadár
- madár, varjú, galamb, kánya, sirály
55. + evező, lapát, evezőlapát
- hajtó
56. + cél, céltábla, lőtábla, célpont
- céllovó, célbalövő, célzóábla, bele kell találni, kerék karika
57. + gereblye
- szerszám, fűkaparó, fűhúzó, fűszedő
58. + fűrész
- szerszám, fűrészelő, favágó, reszelő
59. + orrszarvú
- állat, orrszarvas, szarvas, víziló, bölény
60. + penge, borotvapenge, zsilett
- borotva, borotválkozó, borotvában van, apának van
61. + kés
- kar, bicska, tör, torkés
62. + fedő, tödő
- tető, tetej, rátetető, lábostető
63. + csónak
- hajó

64. + répa, sárgarépa
- zöltség
65. + gyík
- kígyó, krokodil, állat
66. + dominó
- játék
67. + háromszög, háromszögű vonalzó, vonalzó
- szöges
68. + kifli
- kenyér, zsömlé, perec, kalács
69. + fecskendő, injekció, inci, szuri
- doktor bácsi (néni, szűrő, gyógyít)
70. + hegedű
- gitár, muzsika, zenélő
- 70/A + vonó
- húzó
71. + fácán
- állat, madár, kakas
72. + tál, mosdótál
- mosogató
73. + fésű
- kefe, fésülni, fésülkődni, fésül
74. + bezár, kinyit
- be/kikulcsol
75. + kalapál, kovácsol
- ütöget, kalapácsol, kalapácsol, ütögeti, szögel, dolgozik
76. + gereblyéz (i), össze-
- húzza a fűvet, kapál, kaszál, söpör, dolgozik, fűvet gyűjt
77. + felemel, letesz, felemeli (leteszi a téglákat)
-
78. + ül, (le)ül(t), csücsül
- üldögél, néz, gondolkodik, unatkozik, szomorú
79. + sír, bőg
- szomorú, ál, megy, megverték
80. + fényképez, levesz
- fényképező(ik)
81. + tornázik
- hajol(gat), terpeszállásban áll, lehajtja a fejét
82. + ültet (i), el -, be -,
- betesz (kiveszi, beszúrja) kihúzza a fát, elvesz, elrak, kihúz, kivesz
83. + vizsgál(ja) meghallgat(ja)
- gyógyítja, - i